

ÅR 2004

dcum.

Årsberetning for Dansk Center for
Undervisningsmiljø 2004

Udgivelsesdato: 1. februar 2005

Udgiver: Dansk Center for Undervisningsmiljø

Ansvarshavende redaktør: Centerleder Ole Juhl

Redaktion og tekst: Kommunikationskonsulent
Kim Højlund i samarbejde med centrets
medarbejdere

Elevcitater: DCUM's evalueringsservice

Grafik og layout: Sølberg Corporate/
www.soelbergs.dk

Tryk: Djurs Gruppen A/S

Tegning side 19: Jens "Julius" Hansen

Oplag: 7000

ISBN 87-989289-6-1

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø • Danish Centre of Educational Environment
www.dcum.dk • dcum@dcum.dk • tlf. +45 722 654 00 • fax +45 722 654 01
Postboks 2077 • Blommevej 40 • DK - 8900 Randers

"Jeg synes det bedste sted på skolen er
Mediateket, for der er computere, så
man kan gå på internettet og bøger
man kan læse i."

Elev i grundskolen

“Jeg synes det er OK
at gå i skole, men det
bliver bare så kedeligt i
nogle af timerne, at man
snorksover.”

Elev i grundskolen

År 2004

Dansk Center for Undervisningsmiljø

Indhold

Det går langsomt fremad, af bestyrelsesformand Jes Lunde	4
Undervisningsmiljø er også andet end mobning, af centerleder Ole Juhl	6
Æstetik på dagsordenen	8
Elektronisk værktøj mod mobning	10
Rapport: Når børn mobbes er voksne nærmest usynlige	11
Praktikerkonferencer for skolefolk – en succes	12
Stor interesse for DCUM's foredrag	14
National erklæring for social trivsel	16
Undersøgelse: Lup på den praktiske side af undervisningsmiljøloven	18
Tjek på dine rettigheder og pligter	20
Ha' det godt i skolen/DCUM udgivelser i 2004	21
www.dcum.dk: Førende forum for undervisningsmiljø	22
Undervisningsmiljø kortlagt på 40 skoler	23
Modelprojekter i elevmægling og konflikthåndtering	24
Råd og vejledning	26
Strategi for DCUM	27

Det går langsomt fremad

Undervisningsmiljøloven fyldte tre år i august 2004. I den anledning bad Undervisningsministeriet Rambøll Management om at udarbejde en undersøgelse af "Lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø". Rapporten blev offentliggjort i november, og hovedresultaterne af undersøgelsen er, at under halvdelen af landets skoler og uddannelsesinstitutioner har sat det lovpligtige undervisningsmiljøarbejde i system.

Mere præcist har 41 procent af alle skoler og uddannelsessteder udarbejdet en undervisningsmiljøvurdering. På 40 procent af alle skoler og uddannelsessteder er der valgt undervisningsmiljørepræsentanter blandt eleverne. Det er fristende at skrive "kun" foran procent-tallene. For det går altså temmelig langsomt med at få procenterne op på de langt højere tal, der burde være virkeligheden her godt tre år efter lovens vedtagelse.

I DCUM's bestyrelse er vi opmærksomme på, at mange skoler og uddannelsessteder, som endnu ikke har udarbejdet en undervisningsmiljøvurdering, alligevel har arbejdet med elementer og områder, der har betydning for undervisningsmiljøet. Det tyder på, at mange af disse skoler og uddannelsessteder kan få systematiseret undervisningsmiljø-

arbejdet, sådan som loven foreskriver, uden det vil kræve en særlig stor ekstrainsats.

En undervisningsmiljøvurdering skal ses som en del af det kvalitets- og udviklingsarbejde, der bør foregå på enhver tidssvarende skole eller anden uddannelsesinstitution. En fuldt udbygget undervisningsmiljøvurdering har masser af positive anvendelsesmuligheder, både i elevers og studerendes hverdag og i samarbejdet med de ansvarlige politikere, bestyrelser, forældre med videre.

Hvis elever og studerende inddrages i bestræbelserne for at udvikle skolen og i de demokratiske processer, så opfostrer vi også fremtidens demokratiske medborgere. Elever og studerende skal være aktive medspillere og ligeværdige parter. Deres holdninger og synspunkter skal respekteres – også når de ikke lige svarer til ledelsens eller lærernes opfattelse. Set i det lys er det en klar mangel, at ikke alle skoler og uddannelsessteder straks har grebet muligheden for som minimum at inddrage elever og studerende i sikkerhedsgruppens arbejde med undervisningsmiljøet.

De første par år af DCUM's levetid, har en væsentlig del af arbejdet bestået i at få centret etableret og godt i vej med driften. Nu er tiden

kommet til at arbejde mere i bredden med de samlede opgaver. Centret har i de første år især koncentreret sig om arbejdet i forhold til grundskolen. I de kommende år vil der blive udarbejdet materiale og taget initiativer i forhold til stadig større dele af den samlede undervisningsverden.

Bestyrelsen lægger vægt på sikring af høj kvalitet i centrets aktiviteter og produkter. DCUM's arbejde skal inspirere, understøtte og motivere til at sætte undervisningsmiljøarbejdet på dagsordenen. Ikke blot som en parentes, der skal overstås hurtigst muligt hvert tredje år, men som en opgave, der er indarbejdet i skolers og uddannelsessteders årsplaner. Det skal ske i erkendelse af, at elevers og studerendes undervisningsmiljø er af afgørende betydning for, at de får det bedst mulige udbytte af deres skole- og studietid.

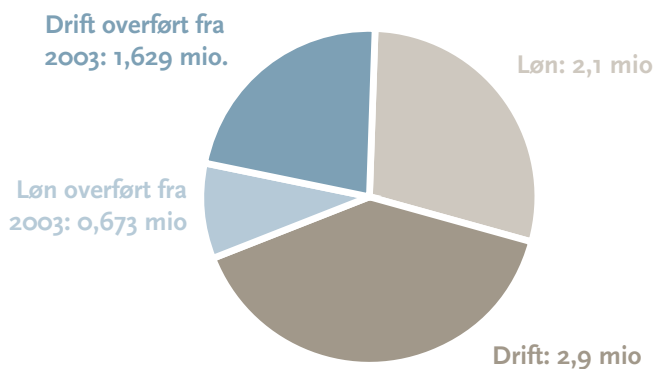
God fornøjelse med årsberetningen og med arbejdet for et godt undervisningsmiljø.

Jes Lunde, bestyrelsesformand

"Jeg er glad for skolen og for fagene. Der er bare én ting; nogle af lærerne synes ikke godt om mig og er virkelig underlige og lede overfor mig engang imellem."

Elev på teknisk skole

Budget 2004

Finanslovsbevilling: 5,0 mio
Overført fra 2003: 2,302 mio

DCUM'S BESTYRELSE

Jes Lunde, bestyrelsesformand

Udpeget af undervisningsministeren

Teis Volstrup

Danske Skole Elever

Repræsenterer grundskoleeleverne

Sinne Pedersen

Gymnasieelevernes Landsorganisation

Repræsenterer studerende ved ungdomsuddannelserne

Mathias Nørvig

Landssammenslutningen af Handelsskoleelever

Repræsenterer studerende ved ungdomsuddannelserne

Anne Christensen

Pædagogstuderendes Landssammenslutning

Repræsenterer studerende ved de videregående uddannelser

Stine Lindharth

Sygeplejerskestuderendes Landssammenslutning

Repræsenterer studerende ved de videregående uddannelser

Viggo Nielsen

Kommunernes Landsforening

Henrik Billehøj

Danske Undervisningsorganisationers Samråd

Karen Juul Sørensen

København & Frederiksberg Kommuner

Lissi Møller Kristensen

Amtsrådsforeningen

Marianne Stokholm

Rektorkollegiet ved de lange videregående uddannelser

Benedikte Ask Skotte

Forældreforeningen Skole og Samfund

Per Kristensen

Frie grundskolers Fællesråd

Andreas Striib

Lærer- og Pædagogseminariernes Rektorforsamling

Ulla Groth

Handelsskoler, Tekniske Skoler og Landbrugsskoler

Undervisningsmiljø er også andet end mobning

2004 blev et år med øget fokus på DCUM's arbejde. Vi mærker en stigende interesse for vores produkter og ydelser. Vores hjemmeside bliver brugt mere og mere. Og pressen henvender sig jævnligt for kommentarer og udtalelser i forbindelse med vores udgivelser eller undersøgelser. Vel at mærke ikke kun dagspressen men også fagblade og tidsskrifter efterspørger indlæg og artikler om undervisningsmiljø generelt eller mere specifikt på delområder af undervisningsmiljøet.

Vi må konstatere, at der såvel i uddannelsesverdenen som hos politikere og forældre, ja, i den brede offentlighed, er meget stor opmærksomhed på fænomenet mobning. Det er naturligt, fordi det er bredt anerkendt, at den psykiske trivsel spiller en afgørende rolle for elever og studerendes velbefindende, udvikling og indlæring.

Bestræbelserne på at yde en indsats for at bekæmpe og forebygge mobning fylder derfor meget i DCUM's arbejde. I årets løb har det ført til et samarbejde med Børnerådet omkring

rapporten Mobbing 2004 – en undersøgelse i 7. klasse. Sammen med fa. Rådgivende Sociologer har vi udviklet det elektroniske værktøj Mobbenøglen. Vi er involveret i undervisningsministeriets udviklingsprogram "En skole i bevægelse", hvor et af indsatsområderne er tryghed for alle, som er vores ansvarsområde. Og endelig har DCUM i samarbejde med forældreorganisationen Skole og Samfund og Børnerådet taget initiativ til Trivselserklæringen, som er et forpligtende samarbejde mellem 26 parter; institutioner og organisationer, der repræsenterer politikere, forældre, skoleledere, pædagoger, lærere og ikke mindst elever på grundskoleområdet.

Foruden et bredt ønske om at DCUM yder en indsats, betyder den massive opmærksomhed på det psykiske område, at der også er politisk vilje til at yde DCUM ressourcer til arbejdet. Det er vi selvfølgelig glade for! På den anden side oplever DCUM, at uddannelsessteder, politikere og offentlighed ikke i samme grad har opmærksomheden rettet mod de to øvrige, væsentlige elementer i undervisningsmiljøet, nemlig det fysiske og det æstetiske område.

Foto: Anders Bach

Det selvom disse områder i høj grad trænger til øget opmærksomhed og forbedringer på mange skoler og uddannelsessteder.

DCUM har som ambition at fremme et helhedssyn på undervisningsmiljøet, idet de fysiske omgivelser, de æstetiske sanseindtryk og den psykiske trivsel går hånd i hånd. De er i høj grad hinandens forudsætninger. På den baggrund udgav vi i efteråret undervisningsmaterialet "Ha' det godt i skolen" – et forløb om undervisningsmiljø.

I 2004 lancerede DCUM Undervisningsmiljøguiden, som er et elektronisk opslagsværk. Her kan brugerne finde en lang række basale oplysninger om undervisningsmiljø, og det er mit indtryk, at den dækker et behov hos alle, der er involveret i undervisningsmiljøarbejdet på skoler og uddannelsessteder. Guiden er under løbende udbygning og revision. Et vigtigt element i DCUM's strategi er også de kommende år at samle og formidle information med størst mulig værdi for vores brede målgruppe. Centrets hjemmeside vil derfor have meget høj prioritet som

informationskanal. DCUM vil også i de kommende år udgive pjecer, rapporter og undervisnings- og kortlægningsmateriale, afholde konferencer og indgå i netværks- og samarbejdsrelationer med andre relevante organisationer og parter.

Jeg håber, at denne årsberetning vil give alle interesserede et indtryk af undervisningsmiljøarbejdet og DCUM's virke i 2004.

Ole Juhl, centerleder

Der burde være både
arbejds- og hyggelokke
rundt omkring på skolen.
Og så burde vi have en
ordentlig rygepolitik, for
kantinen er fuld af røg.

Elev på teknisk skole

“Det værste sted er nok toiletterne. De er temmelig ulækre. Jeg gider i hvert fald ikke bruge dem.”

Elev i grundskolen

Æstetik på dagsordenen

Danske skoler er generelt præget af kedelige lokaler. De fleste skoler er ikke så bevidste om det æstetiske undervisningsmiljø. Og det er især galt, når blikket rettes mod skolernes klasselokaler, hvor især indretningen er tilfældig og trist.

Æstetik er ellers med til at sætte en god stemning for undervisningen. Ligesom æstetik påvirker trivlsen. Undersøgelser viser for eksempel, at kedelige skolegårde giver mere mobning. Desuden sender skolens fysiske rammer et signal om, hvor meget man holder af eleverne, hvor meget man synes, de er værd.

2004 har for DCUM's vedkommende været præget af vidensindsamling inden for det æstetiske område. DCUM har besøgt en række skoler, der har arbejdet med det æstetiske undervisningsmiljø. Skoler der kan bruges som inspiration for andre skoler og forhåbentlig få dem til at gøre en indsats for æstetikken.

DCUM har også deltaget i diverse fokusgrupper. Dels under Det Kriminalpræventive Råd, hvor centret bidrog med viden til en håndbog om,

hvordan æstetik kan være med til at forebygge hærværk. Dels i Center for Idræt og Arkitektur, som arbejder på en manual, der skal vise, hvordan man skaber bedre idrætsfaciliteter - herunder udearealer, gymnastiksale og haller.

Desuden er DCUM med i Nordisk Netværk for Morgendagens Skoler - et netværk, som udveksler viden og erfaring på æstetik-området.

DCUM ønsker at øge opmærksomheden omkring det æstetiske undervisningsmiljø. Det er blandt andet baggrunden for den VIS-konference om æstetisk undervisningsmiljø, som DCUM afholder den 1. marts 2005.

Desuden har DCUM planer om at etablere et netværk, som skal hjælpe kommunerne med at tænke æstetikken ind, når der bygges nye skoler.

Det store initiativ fra 2003, inspirationsbogen, "Æstetik, Ja tak", ligger ude på skolernes biblioteker, og den er et godt sted for skolerne at starte, hvis man ønsker at arbejde med det æstetiske undervisningsmiljø.

Elektronisk værktøj mod mobning

Landets grundskoler fik et nyt elektronisk værktøj i kampen mod mobning i 2004 – Mobbenøglen.

Mobbenøglen består af et elektronisk spørgeskema, som skolernes elever skal besvare. Værktøjet er internetbaseret. Det betyder, at resultatet af elevernes besvarelser kan ses øjeblikkelig. Således får brugerne efter få sekunder en profil på, hvordan det rent faktisk står til med mobning i klassen - eller på skolen som helhed - samt en række forslag til, hvordan situationen kan tackles.

Mobbenøglen er udviklet på baggrund af flere undersøgelser af mobning på skoler rundt omkring i Danmark. Undersøgelserne tegner tilsammen et billede af mobning blandt 5. til 10. klasses elever og af de konsekvenser, mobning kan have for elever, der er indblandet.

Mobbenøglen har været tæt fulgt af en arbejdende følgegruppe som bestod af blandt andre professor Flemming Balvig, professor Bjørn E. Holstein, professor Per Schultz Jørgensen og lektor ved biostatistisk institut ved Københavns Universitet, Svend Kreiner.

"Aulaen er helt klart det bedste sted på skolen, bortset fra at der er en emsig kantinedame der råber efter én hele tiden."

Elev i grundskolen

Handlingsanvisningerne er blevet til på baggrund af et arbejdsseminar i januar 2004 med deltagelse af en række eksperter på området.

Mobbenøglen er udviklet i et samarbejde mellem DCUM og firmaet Rådgivende Sociologer. Den er gratis at bruge og er tilgængelig på DCUM's hjemmeside www.dcum.dk.

“Det bedste sted i skolen? Ingen steder. Og toiletterne er kræftedme klamme”

Elev i grundskolen

Når børn mobbes er voksne nærmest usynlige

Voksnes rolle i forhold til elevers mobning var udgangspunktet for rapporten Mobning 2004 – en undersøgelse af mobning i 7. klasse, som DCUM har lavet i fællesskab med Børnerådet.

Rapporten bygger på en undersøgelse af mobning blandt 1500 elever i 7. klasse, og den viser blandt andet, at forældrenes indflydelse på mobning er meget stor. Børn, der tit oplever, at deres forældre taler negativt om andre, mobber for eksempel mere end andre børn.

I det hele taget har rapporten synliggjort de voksnes usynlighed i forbindelse med mobning. Over halvdelen af de elever, der bliver mobbet, taler rent faktisk ikke med en voksen om det. En fjerdedel har oplevet, at en lærer ikke greb ind overfor mobning. Og 20 procent har på

et tidspunkt i deres skoletid oplevet at blive mobbet af en lærer.

Umiddelbart viser rapporten, at knap 11 procent af eleverne i 7. klasse bliver mobbet, og det er et markant fald i forhold til tidligere undersøgelser. Men kigger man på tallene for elever, der bliver mobbet hver dag eller ugenligt, så er tallet konstant. Det tyder på, at der er behov for at sætte mere målrettet ind.

Mobning 2004 viser også, at omkring halvdelen af eleverne i 7. klasse har grebet ind over for

mobning på den ene eller anden måde. Det er i sig selv fint. Men samtidig er det udtryk for, at der stadig er noget at arbejde med.

Som videnscenter er det vigtigt for DCUM at kunne stille denne viden til rådighed. Dels fordi det er et område, der er så meget

i fokus, dels fordi alle faktisk gerne vil gøre noget ved mobning. På grund af rapportens opsigtsvækkende karakter indkaldte DCUM for første gang til pressekonference. Det førte til en del artikler samt omtale af rapportens hovedkonklusioner, både i dagspressen og i andre dele af pressen.

Mobning 2004 er nu tilgængelig for alle, så rapportens indhold, sammen med skolernes egne erfaringer, kan bruges til at skræddersy indsatsen mod mobning. Rapporten kan rekvireres hos DCUM eller på www.dcum.dk.

"Få fat i nogle nye borde
og måske nye stole. Hvor
der er mulighed for at
indstille højden"

Elev på erhvervsskole

Praktikerkonferencer for skolefolk – en succes

Ideen om at afholde konferencer med udgangspunkt i den erfaring med undervisningsmiljø, der findes rundt om på landets skoler, har vist sig at være rigtig. I løbet af 2004 arrangerede DCUM tre praktikerkonferencer. Alle konferencer var meget velbesøgte og deltagerne tilbagemeldinger har været meget positive.

De to første konferencer havde temaet: Mere trivsel - mindre mobning, og hver af disse konferencer fik mere end 400 tilmeldinger. Den tredje konference havde titlen: Din krop - din skole, og her deltog godt 360 lærere, elever, pædagoger og skoleledere m.fl. i en konferencedag, hvor krop og bevægelse var i fokus.

Praktikerkonferencerne blev afholdt efter VIS-konceptet, som er udviklet af DCUM. VIS står for Viden og Inspiration mellem Skoler, og filosofien bag konceptet er, at den gode praksis,

de gode erfaringer og visioner på skoler og uddannelsessteder, skal formidles til praktikere på andre skoler og uddannelsessteder.

Konferencerne er emnebestemte og bygget op omkring en række workshops, hvor deltagerne kan møde skoler, der har praktisk erfaring med konferencens emne. Formen på hver enkelt workshop kan variere fra hovedsagligt oplæg med dialog til oplæg med dialog og aktiviteter.

Deltagerne i DCUM's VIS-konferencer 2004 har både været elever og voksne. Og netop det at få eleverne med er meget vigtigt for DCUM. Eleverne har nogle ressourcer som voksne bør tage alvorligt og udnytte i skolens hverdag. Hvis indsatsen mod for eksempel mobning skal være en succes, så indebærer det, at alle involveres, også eleverne.

"Elev og lærere skulle
begynde at arbejde mere
sammen, så man kan undgå
mobning".

Elev på erhvervsskole

"Jeg synes at skolen
skulle havde en kantine
hvor man kan købe mad og
slik, og et rum hvor man
kan se film."

Elev i grundskolen

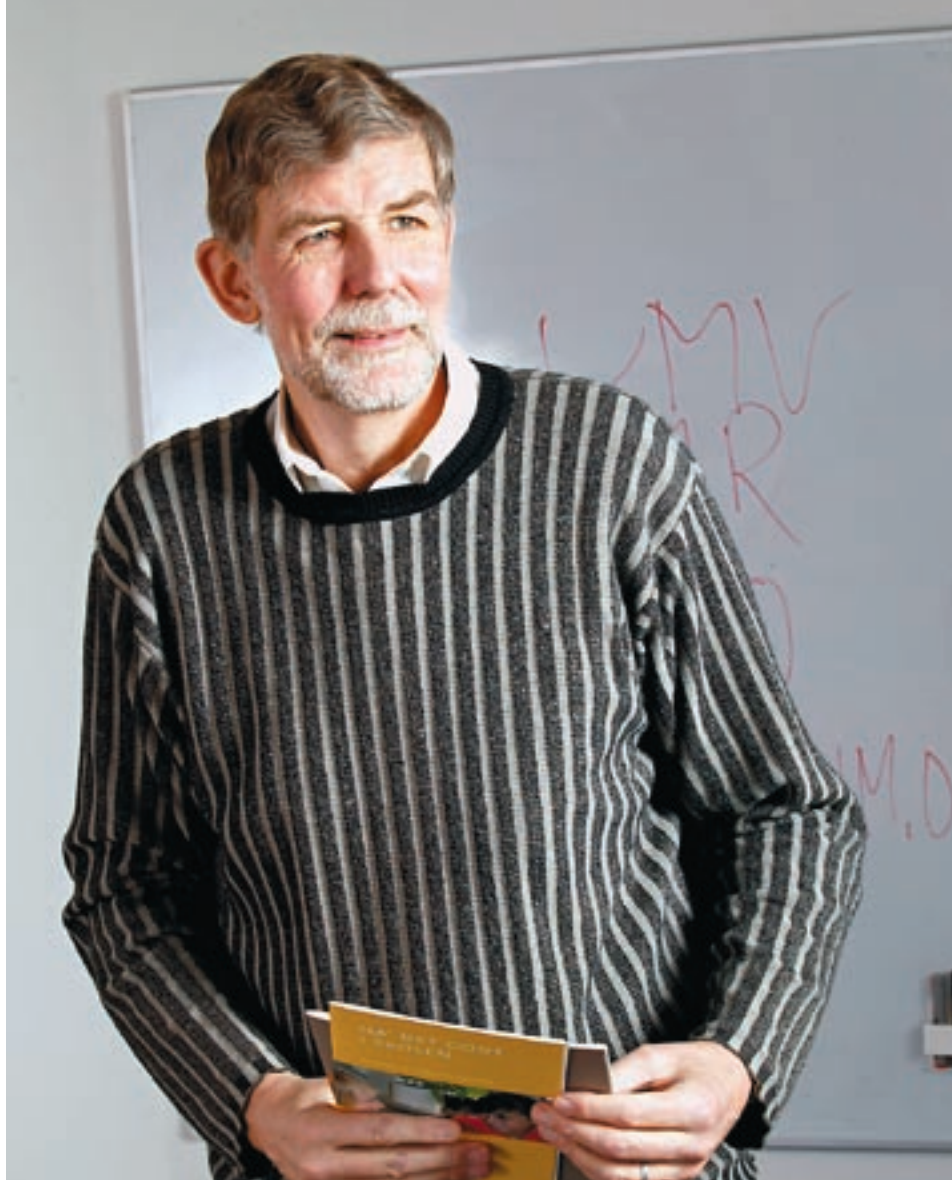

Foto: Anders Bach

Efterspørgslen på DCUM's foredrag og oplæg har været stor i 2004. Behovet har primært været foredrag om undervisningsmiljø generelt set. Det skyldes formentlig, at området stadig er forholdsvis nyt for mange. Og at man ikke er kommet så langt med undervisningsmiljøarbejdet ude på skolerne og uddannelsesstederne endnu.

DCUM forventer, at der med tiden vil opstå et større behov for foredrag, der går mere ind i de enkelte områder af undervisningsmiljøet; det fysiske, det psykiske og det æstetiske.

I 2003 afholdt DCUM en hel del kurser for sikkerhedsgrupper, for elever og for lærere, der stod og skulle igang med undervisningsmiljøarbejdet. Men interessen for den type kurser er taget kraftigt af i 2004.

DCUM vil fortsat tilbyde kurser, men centrets vurdering er umiddelbart, at DCUM's ressourcer udnyttes bedre ved at holde foredrag end ved kursusvirksomhed.

Det er nemlig ret begrænset, hvor mange mennesker vi når gennem kurser målt i forhold til de ressourcer, det kræver at afvikle dem.

Stor interesse for DCUM 's foredrag

"øhm... det bedste sted er på biblioteket eller i klassen for der er dejlig stille og man føler sig godt tilpas"

Elev i grundskolen

Gennem foredrag rammer vi ganske enkelt mange flere.

DCUM har brug for at møde elever, lærere, forældre med flere. Det er en af DCUM 's muligheder for at få et indblik i skolernes og uddannelsesstedernes hverdag. Derfor er det vigtigt for DCUM at holde fast i centrets foredragsvirksomhed.

DCUM'S REKVIREREDE KURSER, FOREDRAG og OPLÆG 2004	
DATO	ARRANGEMENT
20. januar	Inspirationsdag, Varde kommune
29. januar	Oplæg ved konference i Esbjerg "En skole i bevægelse"
04. februar	Oplæg v. konference i Nyborg for sikkerhedsledere v. EUD
01. marts	Oplæg og workshops i Holbæk lærerkreds
02. marts	Oplæg og workshops i Odsherred lærerkreds
02. marts	Oplæg på Skole og Samfunds konference i Roskilde
04. marts	Oplæg på Skole og Samfunds konference i Vejle
09. marts	Oplæg v. fællesarr. for stud. På Ankerhus Seminarium
17. marts	Skolerådsmøde, Horsens Handelsskole
25. marts	Foredrag for Frie Grundskoler i UVM
20. april	Forsvarets Bedriftsundhedscenter Syd (lokalitet: Søgaardlejren)
20. april	Årsmøde, Voel Skole, Silkeborg
26. april	Elevkursus, Præstemarkskolen, Hinnerup kommune
28. april	Elevkursus, Præstemarkskolen, Hinnerup kommune
10. maj	Oplæg, Kbh. Kommune
15. juni	Oplæg/drøftelse m. sekretariatsmedarb. I FGL & FGF
17. august	Oplæg om æstetik, Esbjerg Kommune
18. august	Oplæg om æstetik, Esbjerg Kommune
31. august	Mobning/forebyggelse, Nordisk Organisationsmøde, DKR
13. september	Foredrag om undervisningsmiljø, Paarup skole, Odense
20. september	Oplæg om Æstetik, Gl. Lindholm Skole, Aalborg
28. september	Mobning og elevindflydelse, pædagogisk dag på Brædstrup Skole
20. oktober	Det Lille Parlament, demokratiprojekt, lilleskoleelever, Kbh.
21. oktober	Skolen-fremtidens væsentligste arena, konf. i Fredericia
22. oktober	Oplæg på Skole&Samfunds regionskursus syd, Vingstedcentret i Vejle
29. oktober	Oplæg på Skole&Samfunds regionskursus syd, Vingstedcentret i Vejle
05. november	Oplæg på Skole&Samfunds regionskursus syd, Vingstedcentret i Vejle
16. november	Om undervisningsmiljø, Konference, Elevpolit, Roskilde
19. november	Om undervisningsmiljø, Konference, Elevpolit, Århus
23. november	Nyt skolebyggeri i Ringsted, Workshops med elever
15. december	Kick-start på UVM-arbejdet, Dragør Kommune

"Jeg har det fint med at gå i skole og fint med de fleste lærere. Lokalerne er lidt kedelige. Der mangler nogle plakater."

Elev i grundskolen

National erklæring for social trivsel

Den 10. marts 2004 var en historisk dag i kampen mod mobning. 26 organisationer skrev under på Trivselsklæringen og markerede dermed, at alle gode kræfter samles for at arbejde målrettet mod mobning og for øget trivsel i landets grundskoler.

"Yes, erklæringen er i hus!" Martin Justesen fra Danske Skoleelever skåler med undervisningsminister Ulla Tørnæs

Trivselsklæringen er et formelt samarbejde mellem elever, læreres, leders, pædagogers,

forældres og politikeres organisationer. Sådan et samarbejde er ikke set før i Danmark, og ved at underskrive Trivselsklæringen har parterne forpligtet sig til at forstærke og koordinere eksisterende og fremtidige indsats for at sikre skolebørn et godt og mobbefrit undervisningsmiljø.

DCUM er medinitiativtager og støtteorganisation for Trivselsklæringen. Desuden fungerer centret som sekretariat. DCUM forventer, at Det Nationale Samarbejde afføder nye, konkrete tiltag, der vil medvirke til at forebygge og bekæmpe mobning. Men generelt er der behov for flere synlige initiativer på baggrund af Trivselsklæringen.

I øjeblikket arbejder DCUM tæt sammen med DR-Undervisning om muligheden for at lave en national kampagne mod mobning. Tanken er at lave en omfattende, og "langtidsholdbar" kampagne, der skal anvise og tilbyde handlingsmuligheder, der rækker ud over selve kampagneperioden. Flere delelementer i kampagnen, deriblandt en række tv-programmer, tænkes udviklet som

decideret undervisningsmateriale. Realisering af kampagnen forudsætter eksterne bevillinger.

Som optakt til Trivselsklæringens 1 års dag den 10. marts 2005 udsendte DCUM, som sekretariat for Det Nationale Samarbejde, et idékatalog i december 2004. Her kan landets skoler hente inspiration til lokale markeringer af en fælles indsats for social trivsel og mod mobning.

"Hold op med at drille, hold op med at slå. Vi gider det ikke, det må du forstå," sang børnene i Peder Lykke Skolens kor ved underskrivelsesceremonien

Mange hundrede elever med balloner og bannere gik i optog gennem Københavns gader for at markere dagen, da Trivselsklæringen blev skrevet under

Idékataloget rummer blandt andet forslag til events på selve dagen, henvisninger til skoleinitiativer til forebyggelse og bekæmpelse af mobning, præsentation af diverse undervisningsmaterialer om trivsel og mobning, inspiration til udarbejdelse af anti-mobbepolitik samt omtale af relevante hjemmesider.

DCUM har desuden udarbejdet en lokal trivselsklæring, der giver de enkelte skoler mulighed for at vise deres opbakning til det nationale initiativ. Lokalerklæringen forpligter den enkelte skoles ledelse, ansatte og elever til at udarbejde en anti-mobbepolitik i fællesskab og offentliggøre anti-mobbepolitikken på skolens hjemmeside.

DCUM håber, at alle skoler i Danmark, også i årene fremover, vil være med til at gøre den 10. marts til en rigtig "trivselsdag".

Lokalerklæring og idékatalog kan downloades på DCUM's hjemmeside www.dcum.dk og på Trivselsklæringens hjemmeside www.trivselsklaeringen.dk.

DCUM 'S ROLLE

- At være primær-kontakt for henvendelser vedrørende Trivselsklæringen og Det Nationale Samarbejde
- At udvikle og vedligeholde Trivselsklæringens hjemmeside: www.trivselsklaeringen.dk
- At planlægge og afholde 1-2 årlige arbejdsseminarer for samarbejdets parter m.fl.
- At orientere parterne om nye initiativer via hjemmeside og mailingliste
- At fremsende ansøgninger og projektbeskrivelser til relevante ministerier, fonde mv. på vegne af samarbejdets parter vedrørende initiativer, der lever op til intentionerne i Trivselsklæringen
- At koordinere antimobbe-initiativer og bidrage til samarbejde på tværs af organisationer og aktørniveauer

Lup på den praktiske side af undervisningsmiljøloven

Rambøll Management har undersøgt Lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø for Undervisningsministeriet. Undersøgelsen bygger på 4.285 spørgeskemaer, som 1757 skoler og uddannelsessteder har svaret på. Nedenstående tal er udvalgt fra undersøgelsen:

- 92,7 % ved, at uddannelsesinstitutionen er dækket af undervisningsmiljøloven
- 41% har udarbejdet den lovpligtige undervisningsmiljøvurdering
- 41% synes ikke, der har været tid til at udarbejde en undervisningsmiljøvurdering.
- 16 % har offentliggjort undervisningsmiljøvurderingen på skolens hjemmeside
- 41% har udarbejdet en handlingsplan som en del af undervisningsmiljøvurderingen. Af disse har 16% fulgt op på handlingsplanen
- På 54,5% af skolerne var der ikke valgt to undervisningsmiljørepræsentanter (UMR) blandt eleverne/de studerende
- For 68% vedkommende har der ikke været bestyrelsesmedlemmer med i arbejdet med undervisningsmiljøvurderingen
- På 52,8% af skolerne har sikkerhedsgruppen eller MIO-/MED-udvalget afholdt møde, hvor UMRér har deltaget
- 28,3% af ledelsesrepræsentanterne har ikke gjort eleverne/de studerende opmærksomme på, at de har ret til at udpege to undervisningsmiljørepræsentanter

“Der er meget varmt i lokalerne, så man har svært ved at koncentrere sig om det, man skal. Borde og stole kunne også være meget bedre så man ikke får ondt i ryggen.”

Elev i grundskolen

DET SIGER LOVEN

Lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø trådte i kraft den 01. august 2001. Loven skal sikre elever og studerende et ordentligt undervisningsmiljø; fysisk, psykisk og æstetisk. Og den fastslår, at alle skoler og uddannelsessteder i Danmark skal udarbejde en undervisningsmiljøvurdering mindst hvert tredje år.

En undervisningsmiljøvurdering går ud på at undersøge, hvordan eleverne trives og lave en plan for, hvordan skolen vil

løse de problemer, som eleverne har peget på, og i hvilken rækkefølge. Planen skal skrives ned, så alle kan læse den.

Desuden har alle elever, ifølge loven, ret til at vælge to undervisningsmiljørepræsentanter på deres skole. Undervisningsmiljørepræsentanterne er elever eller studerende som sidder med i den sikkerhedsgruppe, der rent praktisk står for arbejdet med at sikre skolens undervisningsmiljø.

**Undervisningsmiljøarbejdet går trægt på mange skoler og uddannelsesteder,
konkluderer en undersøgelse fra Rambøll Management**

- Nå, jeg kan se, at
undervisningsmiljøarbejdet
er nået til 8.A...

Tjek på dine rettigheder og pligter

Som elev eller studerende har du ret til et godt undervisningsmiljø; fysisk, æstisk og psykisk, så undervisningen kan foregå sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt. Det står der i Undervisningsmiljøloven.

Din skole eller uddannelsesinstitution skal udarbejde en skriftlig undervisningsmiljøvurdering, UMV. Eleverne og de studerende m. fl. skal medvirke til, og samarbejde med ledelsen om, at tilvejebringe og opretholde et godt undervisningsmiljø.

Alle elever og studerende har ret til at vælge to undervisningsmiljørepræsentanter, UMR'er, til at repræsentere sig i skolens sikkerhedsgruppe(r). En sikkerhedsgruppe skal ifølge Arbejdsmiljøloven nedsættes, når der er mindst ti ansatte på skolen/uddannelsesinstitutionen. UMR'erne har plads

i sikkerhedsgruppen, når den beskæftiger sig med spørgsmål af betydning for undervisningsmiljøet.

Nogle steder har man ikke en sikkerhedsgruppe men i stedet et MED- eller MIO-udvalg. I disse tilfælde er det her elever og studerende har ret til at være med, når der drøftes og tages beslutninger om forhold af betydning for undervisningsmiljøet.

Hvis skolen ikke har en sikkerhedsgruppe, et MED-udvalg eller et MIO-udvalg, har eleverne/de studerende alligevel ret til, at UMR'erne varetager deres interesser i forhold til Undervisningsmiljølovens bestemmelser og krav i et samarbejde med ledelsen. Det skal så ske i det kompetente organ på skolen/uddannelsesstedet, der også varetager de ansattes rettigheder og pligter i forhold til Arbejdsmiljøloven, fordi

det er her alle spørgsmål af betydning for undervisningsmiljøet skal behandles og besluttes sammen med UMR'erne.

UMR'erne er berettiget til at tage initiativer vedrørende forhold af betydning for undervisningsmiljøet på skolen, så undervisningsmiljøet kan komme på dagsordenen i sikkerhedsgruppen eller det kompetente organ, der skal varetage såvel elevernes undervisningsmiljø som de ansattes arbejdsmiljø.

UMR'erne skal deltage i hele processen med at udarbejde en undervisningsmiljøvurdering, UMV. Har eleverne ikke deltaget med minimum deres UMR'er i arbejdet, er der ikke tale om en ægte undervisningsmiljøvurdering.

“Når man kommer ind i et lokale, kan man godt mærke, hvor man er. Jeg synes i hvertfald skolen er et 2-tal godt sted at være”

Elev i grundskolen

Ha' det godt i skolen

Landets skoleelever fik i 2004 et nyt undervisningsmateriale, der ruste dem til at påvirke og forbedre deres undervisningsmiljø. Undervisningsmaterialet ”Ha' det godt i skolen” er udviklet af Bente Lyng og Halfdan Muurholm i samarbejde med DCUM, og det er det første af sin art i Danmark.

Forud for materialets tilblivelse er der gennemført otte pilotprojekter på otte forskellige skoler, hvor elever og lærere afprøvede de forskellige metoder, der senere kom til at indgå i ”Hå det godt i skolen”.

”Ha' det godt i skolen” består af en elevguide, en lærerguide, en inspirations-DVD samt et webbaseret værktøj, som er tilgængeligt på DCUM's hjemmeside www.dcum.dk. Materialet tager udgangspunkt i eleverne, og det er netop her styrken ligger, fordi eleverne på den måde bliver direkte engageret i arbejdet for et bedre undervisningsmiljø. Ambitionen er, at materialet skal sætte eleverne i stand til aktivt at undersøge og

analysere deres eget undervisningsmiljø for dernæst at komme med konstruktive forslag til ændringer.

Metoden i undervisningsmaterialet er inspireret af den amerikanske metode til organisationsudvikling ”Appreciative Inquiry”, der kan oversættes med ”anerkendende vinkel”. Metoden anvendes allerede på flere skoler i Danmark som et redskab til at forbedre klassers og skolers sociale klima. Med dette materiale er det første gang, metoden anvendes til at arbejde med alle aspekter af undervisningsmiljøet.

”Ha' det godt i skolen” henvender sig til 5.-8. klasse, men materialet kan tilpasses andre aldersgrupper, ligesom det kan benyttes i andre sammenhænge end på klassen, for eksempel i temadage og emneuger på tværs af årgange.

Interessen for ”Ha' det godt i skolen” har været overvældende. Allerede den første uge efter lanceringen i oktober 2004 havde DCUM afsat 1000 klassesæt.

DCUM-UDGIVELSER I 2004

- Ha' det godt i skolen – lærerguide med inspirations-DVD
- Ha' det godt i skolen – elevguide
- Udemiljø til leg og undervisning – webpublikation
- Trivselsklæringen
- Har du haft en god dag i skolen - elevpjece
- Mobning 2004 – en undersøgelse i 7. klasse
- Årsberetning for DCUM 2003
- Undervisningsmiljø – data om kortlægning af undervisningsmiljø på 40 grundskoler i 2003

Publikationerne kan rekvireres hos DCUM eller på www.dcum.dk

“Jeg synes, der er for lidt sammenhold i klassen. Man kunne godt forvente en lidt mere venlig omgangstone eleverne imellem”

Gymnasieelev

Førende forum for undervisningsmiljø

Stadig flere besøger DCUM's hjemmeside for at hente viden og information om undervisningsmiljø og undervisningsmiljøarbejdet. Mellem 1500 og 3000 daglige besøg blev det til i 2004, hvilket er dobbelt så mange besøg som året før og tre til fire gange så mange som i 2002.

Undervisningsmiljøguiden var den største nyskabelse på hjemmesiden i 2004. Guiden er tænkt som et opslagsværk, hvor brugerne kan få en hurtig indføring i undervisningsmiljøets mange facetter. Den skal forklare begreber, give råd til forbedringer, yde hjælp til selvhjælp samt informere om love og regler med videre. Undervisningsmiljøguiden er under stadig udvikling, både hvad angår indhold og brugervenlighed.

Indholdsmængden er vokset betydeligt på DCUM's hjemmeside gennem de forholdsvis få år den har eksisteret, og det er i nogen grad sket på bekostning af overskueligheden. Hjemmesiden er ganske

enkelt vokset ud af sine barnesko. Derfor vil www.dcum.dk blive relanceret i løbet af 2005: Designet vil blive justeret. Strukturen vil blive ændret. Indholdet vil

brugervenlig hjemmeside, der tilgodeser så mange behov som muligt hos DCUM's meget brede og forskelligartede målgruppe.

blive redigeret og revideret. Og nye funktioner vil komme til. Alt sammen med henblik på at skabe en mere

DCUM prioriterer hjemmesiden højt som kanal for formidling af viden. Men også som et værktøj der hjælper brugerne i deres bestræbelser på at skabe et bedre undervisningsmiljø. Ambitionen er, at gøre DCUM's hjemmeside til det naturlige og foretrukne forum, når elever, studerende, lærere, forældre, ledere, politikere og offentligheden med flere ønsker inspiration og information om undervisningsmiljø og undervisningsmiljøarbejdet.

Undervisningsmiljø kortlagt på 40 skoler

I 2004 lå datamaterialet fra en kortlægning af undervisningsmiljøet på 40 grundskoler klar. Materialet er udarbejdet af ASPEKT R&D for DCUM. Og tallene, der omfatter 7.948 elever, fortæller deres egen tankevækkende historie om en række forhold, som har betydning for eleverne.

På det fysiske og æstetiske område af undervisningsmiljøet oplever eleverne mangel på plads i klasselokalerne, dårlig rengøring, problemer med temperatur og udluftning og et højt støjniveau. Møblerne opleves som uhensigtsmæssige og helt galt er det fat med edb-arbejdspladserne, hvor borde og stole ofte ikke kan indstilles individuelt til den enkelte elev. Omkring to tredjedele af eleverne giver udtryk for, at de ikke finder elevernes toiletter pæne og rene og samtidig siger cirka 70 procent, at der er problemer med sæbe og håndklæder på toiletterne. Det er et stort problem i forhold til hygiejne og smittespredning.

For at bevare energien og koncentrationsevnen skal der også mad og drikke til i løbet af skoledagen. Men cirka 75 procent af eleverne giver udtryk for, at der ikke er et køleskab til opbevaring af madpakker. Hvis eleverne har adgang til en kantine, så finder mere end 70 procent, at den er god.

Generelt mener et stort flertal, at skolens bygninger under et er rare at være i. Men

når man ser på de enkelte rum hver for sig, så bliver billedet meget mere nuanceret. Der hvor eleverne færdes mest, på gangene, fællesområderne og i klasselokalerne, er elevernes vurdering af lokaliteterne mest negativ.

De fleste elever synes, at de har spændende faglokaler, gode lokaler til idræt og gode steder til leg, boldspil og bevægelse i frikvartererne. Omkring to tredjedele af eleverne mener, at

der mangler udsmykning og grønne planter på skolen. Tallene viser en fin sammenhæng mellem kedelige lokaler og gange og manglen på planter og udsmykning.

Tre ud af fire elever fortæller, at de gerne vil have mulighed for at arbejde mere praktisk og kreativt i skolen. Ligesom et flertal gerne vil arbejde med projekter og opgaver, hvor de bruger mange sider af sig selv.

På det psykiske område af undervisningsmiljøet er der også en række tankevækkende tal. Hele 55 procent af eleverne fortæller, at de keder sig i timerne. Det er interessant at sammenholde dette tal med, at cirka 30 procent af eleverne fortæller, at lærerne stiller for store krav til dem. Ligesom omkring 30 procent siger, at lærerne stiller for små krav til dem. En tredjedel af eleverne giver udtryk for, at de ikke kan være med til at bestemme, hvordan de skal arbejde i timerne. Der er tilsyneladende et godt stykke vej endnu før undervisningsdifferentieringen slår igennem.

Den interesserede læser kan finde disse og mange flere oplysninger og tal i det samlede datamateriale, som ligger på DCUM's hjemmeside www.dcum.dk. Sammen med talmaterialet findes også seks forskellige artikler skrevet af forskere fra Danmarks Pædagogiske Universitet, DPU. Artiklerne er inspireret af talmaterialet og forholder sig til forskellige og vigtige elementer af undervisningsmiljøet.

“Det er en dårlig skole
fordi den aldrig bliver
gjort rent. Men ellers er
den meget god...”

Elev i grundskolen

Modelprojekter i elevmægling og konflikthåndtering

I forbindelse med udviklingsprogrammet ”En skole i bevægelse” har DCUM søsat to modelprojekter, som løber frem til sommeren 2005. De to modelprojekter foregår på to forskellige skoler og handler om tilgange til konflikthåndtering, og hvordan elevmægling indføres i skolekulturen.

Hensigten er at bruge erfaringerne fra modelprojekterne – sammen med en generel erfaringsopsamling fra andre skoler, der arbejder med konflikthåndtering – som baggrund for en spredning af arbejdet med at indføre systematisk konflikthåndtering i grundskolen i Danmark. Det sker ud fra en antagelse om, at øget tryk og trivsel hænger sammen med en skolekultur, der er inkluderende, bevidst modvirker mobning og inddrager alle, både voksne og elever, som ansvarlige aktører. En øget trivsel hænger også sammen med bevidst og systematisk at kunne håndtere hverdagens konflikter i skolen og dermed sikre et bedre psykisk undervisningsmiljø.

I et samarbejde med Holmagerskolen i Greve, afprøver DCUM metoder og tilgange til konflikthåndtering på skolens 5. årgang. Der er specielt fokus på at skabe en rummelig skolekultur, der inkluderer og ikke ekskluderer gennem mobning. Det indebærer konkret at være opmærksom på sociale normer, omgangstone og at indføre konstruktiv konflikthåndtering på årgangen. Projektet skal danne grundlag for en implementering af forskellige metoder til konflikthåndtering på hele skolen.

Blandt aktiviteterne i dette modelprojekt er:

- Temadag om ikke voldelig kommunikation med lærere og forældre på årgangen
- Kursus for lærerteam i konstruktiv konflikthåndtering
- Undervisning i konfliktløsning for eleverne
- Temamøder for hele den pædagogiske personalegruppe
- Løbende evaluering og dokumentation

På Hjortespring Skole i Herlev bygger modelprojektet videre på skolens erfaringer fra projektet om Skolens Sociale Liv – kvalificering af lærerne til konstruktiv konflikthåndtering – til konkret at inddrage eleverne og oprette et elevmæglerkorps på skolen. Elevmæglerne skal hentes fra skolens 6. og 7. årgang, som gennem kurser i konflikthåndtering og mægling opnår en grundlæggende forståelse for konflikthåndtering, der kvalificerer dem til at fungere som mæglere.

Elevmæglerne skal mægle ved konflikter mellem andre elever fra 5. årgang og ned. Mæglingen skal ske ud fra et princip om frivillighed og i et trygt og tillidsfuldt miljø med ansvarlige lærere som bagstopper og kontaktpersoner til elevmæglerne.

På sigt er det tanken, at mægling og konstruktiv konflikthåndtering skal være en naturlig del af Hjortespring Skoles kultur – både blandt elever og lærere.

I forbindelse med modelprojektet på Hjortespring Skole har DCUM besøgt en række skoler i Oslo, som har arbejdet med elevmægling gennem længere tid.

Med afsæt i projektet på Hjortespring Skole produceres en film om elevmægling til inspiration for andre skoler.

“Det bedste sted er gangen, fordi der sker altid noget”

Elev i grundskolen

EN SKOLE I BEVÆGELSE

Udviklingsprogrammet ”En skole i bevægelse”, blev sat i gang i august 2003. Programmet sætter blandt andet fokus på tryghed for alle, herunder specifikt at modvirke mobning.

Inden for DCUM’s virkefelt skal udviklingsprogrammet blandt andet:

- Indsamle viden og dokumentation om mobning
- Iværksætte udviklingsarbejde med henblik på at fremme en stadig metode- og procesudvikling i forhold til mobning
- Iværksætte en kampagne mod mobning i skolerne. Her inddrages arbejdet med/udvikling af mægling i konflikter eleverne imellem med støtte i norske erfaringer samt det danske udviklingsprojekt Skolens Sociale Liv
- Iværksætte modelprojekter der for eksempel skal udvikle elev/ elevforholdet
- Formidle resultater til skolerne gennem konferencer og på internettet

Råd og vejledning

En af DCUM's vigtigste opgaver er at rådgive og vejlede i spørgsmål om undervisningsmiljø. Og centret har i det forgangne år modtaget mange henvendelser via email og telefon.

Henvendelserne har ofte været båret af et ønske om rådgivning på det psykiske område. Her drejede spørgsmålene sig først og fremmest om mobning. Desuden har centret fået mange henvendelser vedrørende love og regler. Ligesom der har været stor interesse for rådgivning omkring arbejdet med undervisningsmiljøvurderingerne. Til gengæld har DCUM kun fået ganske få henvendelser om den æstetiske side af undervisningsmiljøet.

Oftentimes er det skoleledere og sikkerhedsrepræsentanter, der henvender sig til DCUM's konsulenter for at få rådgivning om undervisningsmiljøvurderinger, om indretning og om love og regler. Når forældre til elever og studerende henvender sig, handler det mange gange om det psykiske undervisningsmiljø. Men DCUM's rådgivning er for alle, også elever og studerende.

Centret svarer på henvendelser og giver råd i det omfang, det er muligt. DCUM's ressourcer er dog begrænsede. Det betyder blandt andet, at centret ikke kan gå ind i konkrete undervisningsmiljøprojekter. Dog kan DCUM gå ind i projekter, når vi vurderer, at erfaringerne vil være relevante at formidle videre til en bredere kreds. Eksempelvis hvis en skole ønsker vores medvirken ved etablering af udearealer, der er nytænkende og udviklende for undervisningsmiljøet.

Generelt går DCUM ikke ind i enkeltsager. Får centret en konkret henvendelse, for eksempel fra en forælder, der ikke kan trænge igennem med klager over undervisningsmiljøet på sit barns skole, vil DCUM, efter klar aftale med klageren, gøre den ansvarlige myndighed opmærksom på dette.

HER GI'R DCUM RÅD

DCUM yder rådgivning indenfor tre områder; det fysiske, det psykiske og det æstetiske undervisningsmiljø. Det kan være i forbindelse med:

- Nybyggeri, tilbygning og indretning
- Inddragelse af sanserne og sanseoplevelser i undervisningen, omgivelserne og i æstetiske læreprocesser
- Psykiske og sociale aspekter af elevers og studerendes undervisningsmiljø. Eksempelvis mobning, social medansvarlighed, relationskompetence, kvalitet i undervisningen, medbestemmelse og stress
- Læreprocesser og projektarbejde om undervisningsmiljø
- Love og regler
- Undervisningsmiljøvurderinger

“Det bedste sted er
at være udenfor. For
der kan man lege
vandkamp, løbe og
slås. Eller i klassen
for der er tit
hyggeligt at sidde
og spille kort”

Elev i grundskolen

STRATEGI FOR DCUM

DCUM har udarbejdet en strategi for de kommende år. Den består af syv mål og målsætninger, der omsættes til konkrete handlingsplaner.

Mål 1

Centret vejleder og rådgiver elever, studerende, uddannelsessteder og myndigheder i undervisningsmiljøspørgsmål. Vores responstid ved henvendelser er maksimum 10 arbejdsdage.

Mål 2

Centret samler, systematiserer og formidler viden om praksis og teori af betydning for undervisningsmiljøet som love, regler, og anden væsentlig viden af betydning for et sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt undervisningsmiljø, der fremmer elevers og studerendes udvikling og læring.

Mål 3

Centret er et samarbejdende organ. For en optimal løsning af centrets opgaver, og for at opnå synergi, vil DCUM indgå i oplysnings-, formidlings- og projektsamarbejder samt i netværks-, videns- og følgegrupper med relevante parter.

Mål 4

Centret er forum for dialog og dagsordensættende for debatten om, og udviklingen af, et godt undervisningsmiljø i Danmark.

Mål 5

Centret sætter fokus på oversete eller hidtil upåagtede faktorer af betydning for undervisningsmiljøet gennem initiering af undersøgelser og projekter, såvel alene som i samarbejde med eksterne parter.

Mål 6

Centret understøtter en kvalificeret og helhedsorienteret indsats i arbejdet med undervisningsmiljøvurderingen på den enkelte skole eller det enkelte uddannelsessted og med elever og studerende som centrale deltagere i arbejdet.

Mål 7

Centret udtaler sig om generelle forhold af betydning for undervisningsmiljøet over for den myndighed, der har det overordnede ansvar for området.

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø • Danish Centre of Educational Environment
www.dcum.dk • dcum@dcum.dk • tlf. +45 722 654 00 • fax +45 722 654 01
Postboks 2077 • Blommevej 40 • DK - 8900 Randers